

Motion till riksdagen 2018/19:2219

av **Linda Ylivainio (C)**

Tillkallande av särskild utredare för samhällsomvandlingarna i Malmfälten

---

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör tillkalla en särskild utredare för samhällsomvandlingarna i Malmfälten och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

LKAB:s gruvverksamhet i Kiruna och Malmberget och Bolidens gruvverksamhet i Aitik har gett upphov till samhällsomvandlingsprocesser. Kiruna respektive Gällivare kommun har enligt rådande lagstiftning likt alla andra svenska kommuner huvudansvaret för samhällsplaneringen inom sin respektive kommun. Gruvverksamheternas expansion medför ett allt ökande markianspråktagande och ställer höga krav på god framförhållning, planering och kännedom hos gruvföretagen, kommunerna, samebyarna, fastighetsägare och många statliga aktörer. Behovet av framförhållning, planering och kännedom avser många och komplexa frågor som omfattar hela fältet från en god kännedom om fyndigheterna, dessas utbredning och malminnehåll, om beräkning av deformationskurvor som brytningen av fyndigheterna i vissa fall i Kiruna och Malmberget ger upphov till (och som försvårar och till slut omintetgör annan markanvändning) i tid och rum, om en ändamålsenlig samhällsplanering, förläggning av samhällsviktiga anläggningar som vägar, järnvägar, el-, vatten- och va-ledningar mm, förutsättningarna att bedriva renskötsel i områdena till planering och anläggning av fastigheter för bostads- och kommersiella ändamål. Att planera för och senare fysiskt flytta dessa verksamheter och rubba förutsättningarna för ett så stort antal aktörer är komplicerat. Stora ekonomiska privata och offentliga resurser berörs och påverkas. Staten har på olika sätt försökt att bidra till en sammanhållen och smidig samhällsomvandlingsprocess, t ex genom att regeringen inrättade den s k Malmfältgruppen. Trots detta bedrivs och sker samhällsomvandlingen i framförallt Kiruna inte på ett resurseffektivt och ändamålsenligt sätt vilket genererar en rad olägenheter. Inte minst är

avsaknaden av tillgänglig mark nära Kiruna centrum och LKAB:s fyndighet försvårande och gränssättande, med det lapptäcke av överlappande och ömsesidigt konkurrerande markanvändningsanspråk för skilda riksintressen som föreligger. Kiruna kommun, dess invånare liksom många privata företag, och olika slags verksamhetsutövare, hamnar därför i ett tidsmässigt, planeringsmässigt och inte sällan också i ett ekonomiskt limbo, där den rådande osäkerheten om framtiden förlamar och lamslår utvecklingen och ett adekvat beslutsfattande.

Riksrevisionen har granskat om regeringens och Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags (LKAB) planering av anläggningen av nya gruvnivåer beaktade ansvarsfördelning och risker på ett sådant sätt att en god värdeutveckling för innehavet i LKAB kunde säkerställas och de samhällsekonomiska effekterna kunde bedömas. Granskningen har redovisats i rapporten Omvandlingen av Kiruna och Malmberget – bristande underlag hos regeringen och LKAB (RiR 2017:34). Riksdagen överlämnade Riksrevisionens rapport till regeringen den 20 december 2017.

Riksrevisionen gav regeringen fyra rekommendationer:

- Regeringen bör klargöra för övriga involverade parter i samhällsomvandlingen att LKAB inte har något särskilt beslutat samhällsuppdrag och enbart kan ersätta privata fastighetsägare, kommuner och myndigheter enligt minerallagens regler och sitt affärsmässiga uppdrag.
- Regeringen bör klargöra omfattningen av det statliga och kommunala åtagandet i samhällsomvandlingen utöver LKAB:s lagenliga och affärsmässiga åtagande och fördela ansvaret inom Regeringskansliet och till myndigheter samt inleda en dialog med berörda kommuner.
- Regeringen bör samordna rollen som ägare med ansvaret inom övriga politikområden som har bäring på samhällsomvandlingen.
- Regeringen bör redovisa för riksdagen en tydlig bild av ansvarsförhållanden och risker i samhällsomvandlingen samt redogöra för hur regeringen säkerställer en långsiktig avkastning från bolaget.

Regeringen har i skrivelse 2017/18:170 redovisat sin bedömning av Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer i rapporten samt vilka åtgärder som kommer att vidtas med anledning av dessa iakttagelser. Med anledning av Riksrevisionens rekommendation avser regeringen att vidta åtgärder för en förbättrad och fortlöpande åiterrapportering till riksdagen av ansvarsförhållanden och risker i den fortsatta samhällsomvandlingen av Kiruna och Malmberget.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts och Riksrevisionens rapport finns det anledning för staten att vara självkritisk och snarast ompröva och överväga hur ett ändamålsenligt statligt stöd och ansvarstagande för samhällsomvandlingen i Malmfälten bör organiseras. Malmfältens invånare och verksamhetsutövare liksom de svenska skattebetalarna förtjänar en bättre och mer ändamålsenlig samhällsomvandling. Varken kommunerna eller LKAB har mandat eller befogenheter att samla och samordna samhällsomvandlingens berörda aktörer.

Ett sätt att ta vara på Riksrevisionens kritiska synpunkter och konstruktiva rekommendationer vore att regeringen tillkallade en särskild utredare med ett förhandlingsuppdrag, likt det regeringen beslöt vid sitt sammanträde den 1 juli 2014 om kommittédirektiv (2014:106) avseende utbyggnad av nya stambanor samt åtgärder för

bostäder och ökad tillgänglighet i storstäderna, den s k Sverigeförhandlingen (N 2014:04).¹

Med modellen Sverigeförhandlingen skulle en särskild utredare och eventuellt biträdande förhandlingspersoner för samhällsomvandlingen i Malmfälten möjliggöra ett påskyndat, ansvarsfullt och hållbart genomförande av samhällsomvandlingarna. En särskild utredare biträdd av en eller flera förhandlingspersoner skulle på ort och ställe dels identifiera hinder och svårigheter i processen som hämmar planeringen och ett effektivt genomförande och aktualisera dessa samt i förekommande fall föreslå lösningar hos berörda instanser. Dels samla de statliga aktörer och huvudmän som bedriver verksamhet och bidra till att dessa agerar ändamålsenligt och resurseffektivt.

Utgångspunkten för förhandlingarna skulle i likhet med Sverigeförhandlingens uppdrag vara att finna ett gemensamt intresse för resultatet på såväl nationell, regional som lokal nivå. Grunden i arbetssättet skulle vara samverkan mellan stat, region/landsting och kommun genom en värdeskapande förhandlingsmodell som baseras på nyttor som bostadsnyttor, restidsnyttor, arbetsmarknads- och näringslivsnyttor, miljönyttor samt sociala nyttor. I Sverigeförhandlingen var vidare en viktig utgångspunkt formaliserade forum för genomförandefasen där hantering och uppföljning av de avtal som tecknats i förhandlingen sköttes. Detta forum kallades för styrelser och styrelserna är aktiva under tiden fram till dess att alla åtaganden är realiserade. I Sverigeförhandlingens fall ansågs det vara först när infrastrukturen och bostäderna är på plats som samtliga nyttor till fullo uppstår. I samhällsomvandlingarna i Kiruna och Malmberget är andra utgångspunkter och nyttor för handen, men Sverigeförhandlingen-modellen synes vara ett intressant och framkomligt exempel på hur staten kan formera sig och agera på ett sammanhållet sätt i dynamiska och fleråriga processer, för att tillvarata resurseffektivitet, skapa nyttor och påtagliga resultat under transparenta former som också möjliggör ett ansvarsutkrävande.

Linda Ylivainio (C)

¹ Kommittéberättelse N 2014:04 utredningen, se dir. 2014:106 och dir. 2014:113.